

PREFERENCJE I DECYZJE ZAKUPOWE GOSPODARSTW DOMOWYCH W ZAKRESIE TURYSTYKI

Agnieszka Stanimir¹, Klaudia Przybysz², Małgorzata Grzywińska-Rapca³, Mariola Grzybowska-Brzezińska⁴, Dominika Kuberska⁵

^{1,2} – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Katedra Ekonometrii i Badań Operacyjnych
^{3,4,5} – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Rynku i Konsumpcji

XI Kongres PTE, Poznań, 4–5.XII.2025

TURYSTYKA JAKO ELEMENT KONSUMPCJI W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH

Turystyka, postrzegana jako dobro konsumpcyjne, zajmuje istotne miejsce w strukturze wydatków wielu gospodarstw domowych. Jej charakter nie jest jednoznaczny – w zależności od poziomu dochodów i uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, może być traktowana zarówno jako dobro powszechne, jak i luksusowe.

Dobra powszechne to takie, na które popyt rośnie wraz ze wzrostem dochodu. Z kolei dobra luksusowe charakteryzują się tym, że popyt na nie rośnie szybciej niż dochody – osoby zamożniejsze przeznaczają na nie relatywnie większą część swojego budżetu. W tym kontekście turystyka często bywa klasyfikowana jako dobro luksusowe, szczególnie w przypadku bardziej kosztownych form podróży czy wyjazdów o charakterze prestiżowym.

Wraz ze wzrostem dochodów, dobra luksusowe mogą jednak z czasem stać się elementem codziennej konsumpcji – przekształcając się w dobra powszechne.

Współczesne procesy globalizacyjne, rozwój technologii oraz szeroki dostęp do ofert turystycznych online powodują, że niektóre formy turystyki stają się bardziej dostępne również dla gospodarstw o niższych dochodach. Choć w literaturze nie ma jednoznacznego stanowiska co do ostatecznej klasyfikacji turystyki, podkreśla się jej rosnące znaczenie jako elementu stylu życia i przejawu tzw. „kulturowego luksusu” – unikalnych przeżyć i doświadczeń, które zyskują na wartości w oczach konsumentów.

Celem badania było dokonanie analizy porównawczej gospodarstw domowych różnych grup społeczno-ekonomicznych (pracowników, rolników, osób pracujących na własny rachunek) pod kątem ich sytuacji materialnej, strategii finansowych oraz poziomu zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką, z uwzględnieniem ich wewnętrznego zróżnicowania na podstawie klasyfikacji skupień.

Dane, które poddano analizie (2022 r.) zostały wybrane z założeniem, że sprawdzenie stanu w różnych typach społeczno-ekonomicznych polskich gospodarstw domowych, może wykazać różnice w ocenie stabilności sytuacji finansowej gospodarstwa domowego, co z kolei może mieć wpływ na podejmowanie decyzji w zakresie uczestniczenia w turystyce. Rok 2022 był pierwszym, w którym, po okresie obostrzeń związanych z pandemią, przemysł turystyczny zaczął się odbudowywać (Stanimir, Przybysz, 2024).

Zbiory danych obejmują zmienne mierzone na różnych poziomach pomiaru – nominalnym, porządkowym oraz ilorazowym. Taka struktura danych ogranicza zastosowanie wielu standardowych metod klasyfikacyjnych, które opierają się na założeniu, że dane pochodzą z silnych skal pomiarowych lub wymagają wcześniejszego przekształcenia danych w celu obliczenia miar odległości między obserwacjami (Grześkowiak, Stanimir, 2015; Stanimir, 2020). Konieczność wykorzystania danych o zróżnicowanym charakterze oraz chęć zachowania pierwotnej skali pomiaru, prowadzi do zastosowania alternatywnej metody – dwustopniowego grupowania (ang. two-step clustering). Metoda ta została opracowana do analiz dużych zbiorów danych, zawierających zarówno zmienne metryczne, jak i niemetryczne.

Algorytm grupowania dwustopniowego (Rószkiewicz, 2011)

Etap I: dane są wstępnie dzielone na mniejsze, jednorodne grupy, co znacząco redukuje złożoność analizy w kolejnym etapie.

Etap II: właściwe grupowanie, które polega na scalaniu wcześniej utworzonych pre-klastrów w końcowe grupy. Proces ten opiera się na modelu statystycznym, najczęściej bazującym na metodzie największej wiarygodności (*maximum likelihood*), a jego celem jest uzyskanie optymalnego dopasowania grup na podstawie określonych kryteriów jakości skupienia (takich jak kryterium Bayesowskie Schwarza BIC lub informacyjne Akaike AIC).

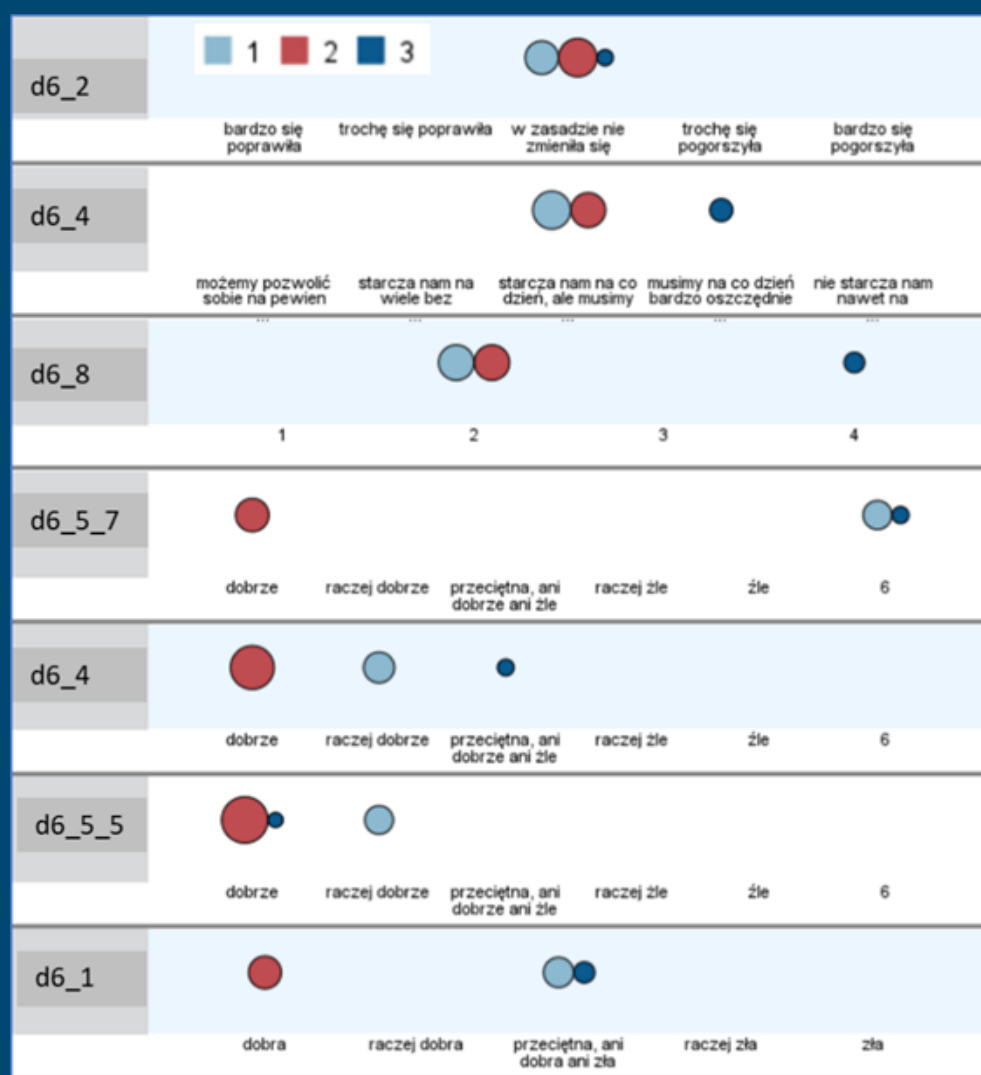
Hipotezy badawcze

H1: Gospodarstwa domowe o wyższych dochodach do dyspozycji częściej deklarują zaspokojenie potrzeb związanych z turystyką niż gospodarstwa o niższych dochodach.

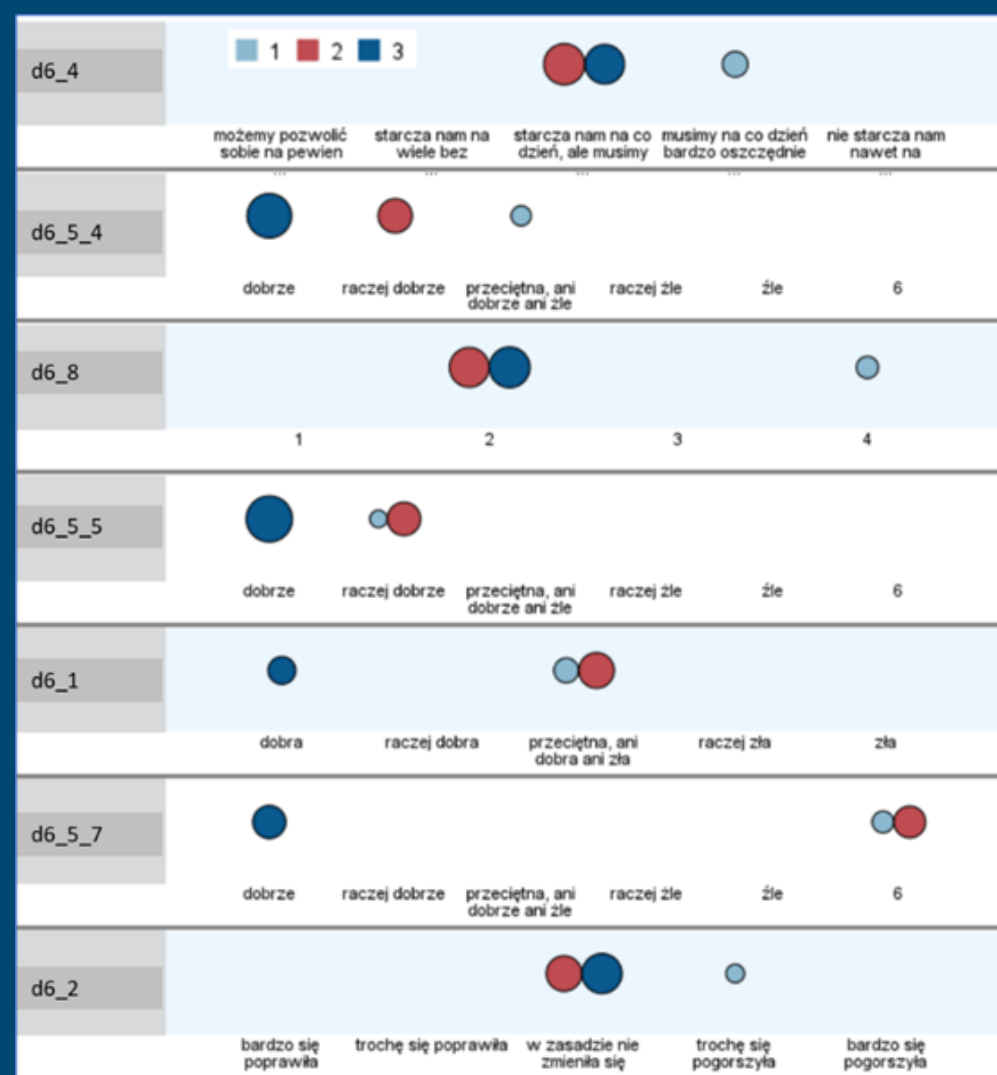
H2: Gospodarstwa domowe rolników rzadziej odczuwają potrzeby turystyczne niż gospodarstwa pracowników i osób pracujących na własny rachunek.

H3: Poziom zadłużenia jest niższy w gospodarstwach domowych rolników niż w pozostałych grupach społecznych.

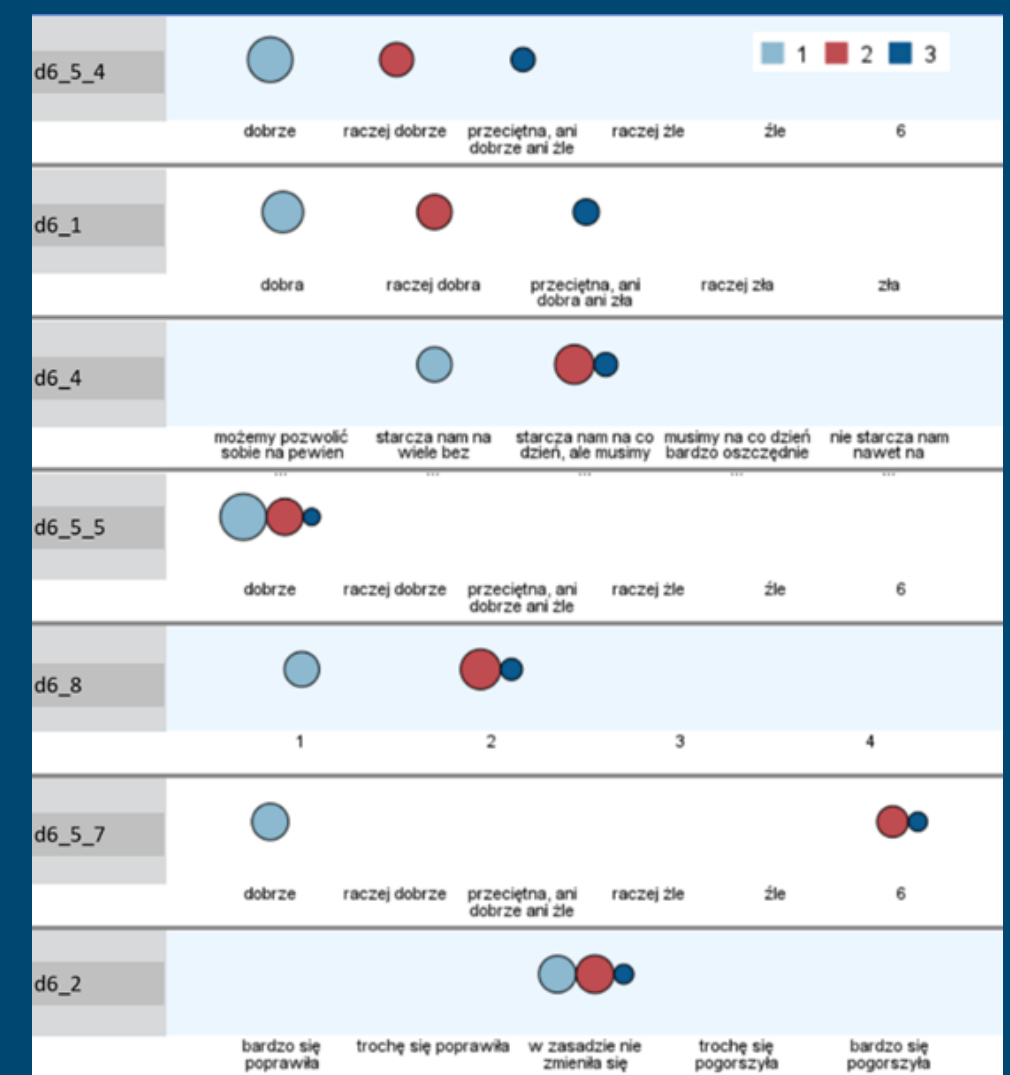
PROFILOWANIE GOSPODARSTW DOMOWYCH UCZESTNICZĄCYCH W TURYSTYCE

RYS. 1. WYNIKI KLASYFIKACJI GOSPODARSTW PRACOWNIKÓW (2022)
Źródło: Obliczenia własne z użyciem programu SPSS Imago Pro

RYS. 2. WYNIKI KLASYFIKACJI GOSPODARSTW ROLNIKÓW (2022)
Źródło: Obliczenia własne z użyciem programu SPSS Imago Pro

RYS. 3. WYNIKI KLASYFIKACJI GOSPODARSTW OSÓB PRACUJĄCYCH NA WŁASNY RACHUNEK (2022)
Źródło: Obliczenia własne z użyciem programu SPSS Imago Pro

D6.1 - Jak Pana/Pani ocenia ogólną sytuację materialną swojego gospodarstwa domowego?(dobra, raczej dobra, przeciętna, ani dobra, ani zła, raczej zła, zła)
D6.2 - Czy Pana/Pani zdaniem, w ciągu ostatnich 12 miesięcy, sytuacja materialna Pana/Pani gospodarstwa domowego (bardzo się poprawiła, trochę się poprawiła, w zasadzie nie zmieniła się, trochę się pogorszyła, bardzo się pogorszyła).
D6.4 - Które z wymienionych określił najlepiej charakterystyczny sposób gospodarowania pieniędzmi w Pana/Pani gospodarstwie domowym?(możemy pozwolić sobie na pewien luksus, starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania, starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy, musimy na co dzień bardzo oszczędnie gospodarować, nie starcza nam nawet na podstawowe potrzeby)
D6.5.4 - Ocena poziomu zaspokojenia potrzeb swojego gospodarstwa domowego dotyczących uiszczania w terminie opłat mieszkaniowych (dobrze, raczej dobrze, przeciętnie, ani dobrze, ani zle, raczej zle, zle).
D6.5.5 - Ocena poziomu zaspokojenia potrzeb swojego gospodarstwa domowego dotyczących wyposażenia mieszkania w meble i dobra trwałego użytkowania(dobrze, raczej dobrze, przeciętnie, ani dobrze, ani zle, raczej zle, zle).
D6.5.7 - Ocena poziomu zaspokojenia potrzeb swojego gospodarstwa domowego dotyczących edukacji (dobrze, raczej dobrze, przeciętnie, ani dobrze, ani zle, raczej zle, zle).
D6.8 - Które z wymienionych określił najlepiej charakteryzuje Pana/Pani gospodarstwo (odkładamy część dochodów regularnie, odkładamy część dochodów nieregularnie, moglibyśmy odkładać część dochodów, ale nie odkładamy, nie odkładamy i nie możemy nic odłożyć z naszych dochodów).

KLUCZOWE WNIOSKI Z BADANIA

- Stabilność sytuacji materialnej** – większość gospodarstw domowych nie zauważyła istotnych zmian w sytuacji materialnej w analizowanym okresie, co może świadczyć o postpandemicznej stabilizacji.
- Zróżnicowanie dochodów i potrzeb turystycznych** – gospodarstwa o wyższych dochodach (szczególnie osoby pracujące na własny rachunek) częściej deklarowały zaspokojenie potrzeb turystycznych; jednocześnie w wielu gospodarstwach, szczególnie rolniczych, potrzeby te w ogóle nie występowały.
- Niski poziom zadłużenia** – w grupie rolników dominował brak zadłużenia, co może wynikać zarówno z ograniczonej dostępności kredytowej, jak i z konserwatywnych postaw wobec zobowiązań finansowych.
- Rola oszczędzania** – niezależnie od grupy, najczęściej deklarowaną strategią finansową było nieregularne oszczędzanie, choć w niektórych skupieniach (np. osoby pracujące na własny rachunek) częściej pojawiała się możliwość systematycznego odkładania środków.